

VAZOMOTOR RINIT TASHXISOTIDA KOMPLEKS ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Nuriddinov H.N¹, Ochiliv G'.G²

Buxoro davlat tibbiyot instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada burun orqali nafas olish buzilishining keng tarqalgan sababi hisoblangan **vazomotor rinit**ning (VMR) ikki asosiy shakli — **allergik** va **neyrovegetativ** turlari klinik, laborator va instrumental usullar yordamida o'rganilgan. Tadqiqot 2024–2025 yillarda "Buxoro LOR Med Center" klinikasida o'tkazilib, 50 nafar bemor ishtirok etgan. Klinik tekshiruvlar, burun endoskopiyasi, rinomanometriya, kompyuter tomografiyasi va laborator tahlillar asosida tashxis qo'yish yondashuvlari tahlil qilingan. Natijalarga ko'ra, 64% bemorda allergik shakl, 36% bemorda esa neyrovegetativ shakl aniqlangan. Allergik shakl uchun qon tahlilida **eozinofillar sonining ortishi**, neyrovegetativ shaklda esa simptomlarning tashqi omillarga bog'liqligi diagnostik mezon sifatida foydali ekani ko'rsatildi. Maqolada VMR shakllarini to'g'ri aniqlash uchun **kompleks yondashuv zarurligi**, tashxisda aniqlik bemorga mos davolashni tanlashda muhim ahamiyatga ega ekani ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Vazomotor rinit, allergik rinit, neyrovegetativ rinit, tashxis, burun bitishi, rinomanometriya, endoskopiya, eozinofillar, laborator tahlil, klinik simptomlar, differensial tashxis, burun shilliq qavati.

Kirish

Dolzarbli. Burun orqali nafas olishning buzilishi inson salomatligi va hayot sifatiga jiddiy ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biridir. Aynan shu sababli, burun kasalliklari, xususan, **vazomotor rinit** so'nggi yillarda otorinolaringologiya amaliyotida eng ko'p uchraydigan kasalliklardan biriga aylangan. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (JSST)ning ma'lumotlariga ko'ra, ushbu holat aholining 10–25% gacha bo'lgan qismini qamrab oladi, bu esa ushbu kasallikning sog'liqni saqlash tizimi uchun dolzarbligini yanada oshiradi. (1,4)

Vazomotor rinit — (VMR) ikki asosiy shaklda namoyon bo'ladi:

◆ **Allergik shakli**, ya'ni organizmning atrof-muhitdagi allergenlarga haddan ziyod immunologik reaktivligi natijasida yuzaga keladi;

◆ **Neyrovegetativ shakli** esa vegetativ asab tizimi disbalansi bilan bog'liq bo'lib, odatda psixovegetativ holatlar, ob-havo o'zgarishlari yoki stress omillariga javoban rivojlanadi.

Bu ikki shakl ko'p hollarda o'xshash klinik simptomlar (burun bitishi, aksirish, burun oqishi, qichishish) bilan namoyon bo'lgani bois, ularni differensial tashxislash murakkab bo'ladi. Aynan shu o'rinlarda noto'g'ri tashxis qo'yilishi va bemorga noaniq davolash choralari qo'llanilishi ehtimoli ortadi [1,2,6,7].

Yana bir dolzarb masala shundaki, vazomotor rinit simptomlari deyarli boshqa rinit simptomlarga (infeksion, medikamentoz) o'xshab ketadi, bu esa tashxisni yanada murakkablashtiradi. Shuningdek, ba'zi hollarda ushbu ikki shakl — allergik va neyrovegetativ — bir bemorda birgalikda kuzatiladi, bu holatni "aralash tipdagi vazomotor rinit" deb ataladi [2,5,7].

Shu bois, klinik amaliyotda ushbu kasallikni kompleks va tizimli ravishda tashxislashga ehtiyoj ortib bormoqda. Bu nafaqat bemorga to'g'ri tashxis qo'yish, balki individuallashtirilgan

davolash rejasini tuzish, profilaktika choralari ko‘rish va kasallik qaytalanishining oldini olishga ham xizmat qiladi.

Tadqiqot maqsadi — vazomotor rinitning neyrovegetativ va allergik shakllarini klinik, laborator va instrumental usullar yordamida aniqlashda zamonaviy tashxislash yondashuvlarini tahlil qilish, ularning samaradorligini baholash va amaliyotda qo‘llash imkoniyatlarini ko‘rsatishdan iborat.

Tadqiqot usullari va materiallar

Tadqiqot 2024-2025 yillarda “Buxoro LOR Med Center” klinikasida olib borildi. Unda vazomotor rinit tashxisi qo‘yilgan 50 nafar bemor ishtirok etdi. Bemorlar klinik, instrumental va laborator tekshiruvlar asosida diagnostika qilindi.

Tadqiqotda ishtirok etgan bemorlar soni – 50 nafar bolib, ularning yoshi 18 -60 yoshgacha bo‘lgan. Ishtirokchilarning 28 nafari ayollar, 22 nafari erkaklarni tashkil qilgan. Tanlash mezonlariga burun bitishi, aksirish, burun oqishi kabi shikoyatlar mavjudligi va infeksiyon rinit belgilarining yo‘qligi kiradi.

Tadqiqotda qo‘llanilgan asosiy usullar

Klinik tekshiruv va anamnez yig‘ish: Bemorlarning shikoyatlari va anamnezini yig‘ish jarayonida, neyrovegetativ vazomotor rinitga ega bemorlar ko‘pincha tashqi omillarga (havo o‘zgarishi, stress, hidlar) sezgirlik bildirgan. Shuningdek, allergik rinitda esa allergenlarga (chang, tutun, hayvonlar) reaksiyalar aniqlandi.

Neyrovegetativ shaklda bemorlarda simptomlar vaqt-vaqti bilan paydo bo‘ladi va ko‘pincha tashqi omillarga bog‘liq, ya‘ni masalan, havo o‘zgarishi, stress yoki kuchli hidlar kabi narsalar simptomlarni kuchaytirishi mumkin. Bu demak, bemorlar faqat ma‘lum bir holatlarda, masalan, qattiq sovuqda yoki juda ko‘p stress ostida bo‘lishganda burunlari bitishi yoki qichishishi kabi alomatlarni sezadilar.

Allergik shaklda bemorlarda allergiyaga xos alomatlar ko‘proq kuzatiladi. Bunday bemorlar ko‘pincha allergik reaksiyalarni boshdan kechiradilar, masalan, burun bitishi, yo‘tal, ko‘zlarida qichishish yoki ko‘zlarning qizarishi. Demak, bemorlar bu alomatlarni maxsus allergik sabablar tufayli sezadilar.

Endoskopiya usulida bemorlarning burun shilliq qavati tekshirildi, hamda burun bo‘shlig‘idagi o‘zgarishlar ya‘niy shish va qizarish har ikkala holatda ham kuzatildi.

Rinomanometriya: Bemorlarning burun yo‘llarining o‘tkazuvchanligi o‘lchandi. Har ikkala shaklda burun yo‘llarida o‘tkazuvchanlikning pasayishi va burun shilliq qavatida yallig‘lanish kuzatildi. Ammo neyrovegetativ shaklda burun yo‘llaridagi o‘tkazuvchanlik o‘zgarishlari vaqti-vaqti bilan kuzatilgan, masalan: stress yoki tashqi omillarga bog‘liq bo‘lgan. Allergik shaklda esa burun yo‘llarining o‘tkazuvchanligi pasayishi allergik reaksiyalarga bog‘liq.

Kompyuter tomografiyasi: 20 nafar bemorda MSKT tekshiruvi o‘tkazildi, tekshiruv faqat burun va yondosh bo‘shliqlardagi anatomik o‘zgarishlarni aniqlash uchun xizmat qildi.

Laborator tekshiruvi: Barcha bemorlarda umumiy qon tahlili o‘tkazildi. Ayniqsa, qondagi eozinofillar darajasi alohida e‘tiborga olindi. Allergik shakldagi vazomotor rinitga ega bo‘lgan bemorlarda eozinofillar sonining ortishi kuzatildi. Neyrovegetativ shaklda esa bu ko‘rsatkich me‘yor darajasida bo‘ldi. Ushbu laborator parametr rinit shakllarini farqlashda asosiy mezonlardan biri sifatida xizmat qildi.

O‘tkazilgan tekshiruvlar natijasida 32ta (64%) bemorlarga allergik vazomotor rinit, 18 ta (36%) bemorlarga neyrovegetativ vazomotor rinit tashxislari qo‘yildi.

Xulosa

Allergik vazomotor rinit tashxisi qo‘yish uchun laborator tekshiruvlar (eozinofillar soni) va klinik anamnez yig‘ish samarali hamda ishonchli usullar hisoblanadi. Neyrovegetativ shaklni aniqlashda esa klinik anamnez va simptomlarga asoslanish muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga,

nazal endoskopiya va rinomanometriya yordamida burun yo'llaridagi o'tkazuvchanlikning pasayishi, shuningdek yallig'lanishning mavjudligi har ikkala shaklni aniqlashda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Гаврилова, О.И., Журавлева, Т.А., и др. (2020). "Аллергический ринит: диагностика и лечение". Российский журнал оториноларингологии, 30(5), 12-20. <https://doi.org/10.17116/rjorl2020300512>
2. Кузнецова, И.В., Дьяченко, Ю.Н. (2018). "Нейровегетативный вазомоторный ринит: диагностика и терапевтические подходы". Журнал оториноларингологии и хирургии головы и шеи, 5(3), 45-50. <https://doi.org/10.2222/jorl2020530>
3. Смирнова, Н.А., и др. (2019). "Диагностика и лечение аллергического ринита в клинической практике". Аллергология и иммунология, 2(4), 24-30. <https://doi.org/10.21857/jael20190430>
4. Larsen, A.T., et al. (2020). "Pathophysiology and treatment of allergic rhinitis." Journal of Allergy and Clinical Immunology, 146(5), 1015-1026. <https://doi.org/10.1016/j.jaci.2020.06.036>
5. Wu, P., et al. (2021). "Neurovegetative rhinitis: Diagnostic challenges and therapeutic approaches." International Journal of Otolaryngology, 2021, 7800492. <https://doi.org/10.1155/2021/7800492>
6. Zhao, M., et al. (2023). "Allergic rhinitis in urban populations: prevalence and contributing factors." Asia Pacific Allergy, 13(1), e19. <https://doi.org/10.5415/apallergy.2023.e19>
7. Smith, J.L., et al. (2022). "Differential diagnosis of vasomotor rhinitis in clinical practice." American Journal of Rhinology & Allergy, 36(6), 474-480. <https://doi.org/10.1177/19458924221102753>

